

ПІЗНАВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті розглянуто окремі аспекти формування пізнавальної активності в системі професійної підготовки майбутнього вчителя музики та обґрунтовано комплекс організаційно-педагогічних умов, що забезпечують ефективність цього процесу.

Ключові слова: *пізнання, активність, пізнавальна активність, особистісно орієнтаційний підхід, суб'єкт-суб'єктна взаємодія.*

Для сучасного етапу розвитку суспільства характерне постійне зростання значення інтелектуально-морального потенціалу, активності і творчої ініціативи кожної особистості.

Науково-технічний прогрес, потужний потік інформації вимагають від студентів уміння самостійно відбирати, активно поповнювати і вдосконалювати свої знання, володіти живим рухом думок, творчим та самостійним мисленням.

В умовах сьогодення високо цінуються компетентні фахівці, здатні мобільно й адекватно реагувати на зміну умов професійної діяльності.

Одним зі шляхів підвищення якісного рівня підготовки майбутніх фахівців, у тому числі майбутніх учителів музики, ми вважаємо цілеспрямоване формування їхньої пізнавальної активності, яка виступає при цьому як якість особистості майбутнього вчителя і є важливою умовою його самореалізації. Від того, наскільки студенти будуть виявляти пізнавальну активність у процесі осягнення основ своєї професії, залежить успіх майбутньої педагогічної діяльності.

Саме тому дослідження оптимальних умов та шляхів активізації пізнавальної діяльності суб'єктів професіоналізації залишається одним із актуальних завдань педагогіки. Сучасна орієнтація на формування професійної компетенції як готовності та здатності особистості до діяльності і спілкування передбачає створення дидактичних і психологічних умов, у яких студент може виявити пізнавальну активність, особистісну соціальну позицію, таким чином, стати суб'єктом процесу професійної підготовки.

Мета статті – проаналізувати окремі аспекти формування пізнавальної активності майбутніх учителів музики в процесі професійної діяльності.

У працях класиків вітчизняної та зарубіжної педагогіки питання активізації пізнавальної діяльності посідає чільне місце.

У сучасних дослідженнях пізнавальну активність студентів розглядають як провідний принцип дидактики і критерій якості навчального процесу, засіб задоволення духовних потреб особистості, а також джерело суспільного прогресу [1].

Поняття пізнавальної активності досліджують у педагогіці в контексті ідей активізації процесу навчання. Вагомим внеском у розробку цієї дидактичної проблеми стали праці сучасних педагогів, зокрема Л.П. Арістової, Л.В. Занкова, А.М. Матюшкіна, М.І. Махмутової, Р.А. Нізамова, Т.І. Шамової, Г.І. Щукіної та ін. Науковці розглядають пізнавальну активність як необхідну умову усвідомленого засвоєння знань, розвитку мислення, вироблення особистісного активного ставлення до навколишнього світу.

Безпосередньо теоретичну базу дослідження проблеми розвитку пізнавальної активності становлять філософські праці про сутність теорії пізнання (І. Кант, Дж. Локк, П.Я. Гальперін та ін.), теоретичні основи активності навчання (Л.С. Виготський, Н.Ф. Талізїна, Т.І. Шамова та ін.), теорія мотивації діяльності (В.В. Давидов, А.Н. Леонтьєв), дидактичні розробки щодо формування пізнавальної активності особистості (Л.П. Арістова, Ю.К. Бабанський, Б.П. Єсіпов, І.Я. Лернер, Г.І. Щукіна), окремі аспекти підготовки вчителя музики (Ж.М. Дебела, Г.М. Падалка).

Проблема формування пізнавальної активності має глибоке наукове коріння. Принцип пізнавальної активності вивчали видатні зарубіжні та вітчизняні педагоги (Я.А. Коменський, І.Г. Песталоцці, А. Дістервег, К.Д. Ушинський, Л.М. Толстой). Значний внесок у вивчення проблеми активізації пізнавальної діяльності зробили видатні педагоги ХХ ст.: М.А. Даниїлов, Л.В. Занков, С.Т. Шацький.

Заслуговує на увагу науковий підхід окремих дослідників (В.С. Данюшенка, Т.Л. Ільїної, Е.А. Терехової, Т.І. Шамової та ін.), які вбачають у феномені пізнавальної активності наявність соціально-культурного складника, орієнтуючи особистість на засвоєння нагромадженого людством соціально-культурного та наукового досвіду з метою подальшого суспільно цінного застосування отриманих знань.

Російська дослідниця Г.І. Щукіна визначає пізнавальну активність як якість особистості, що включає в себе прагнення до пізнання.

У науковій літературі виділяють декілька видів активності, зокрема психічну, розумову, інтелектуальну, пізнавальну та навчальну. У багатьох дослідженнях поняття активності ідентифікують з поняттям пізнавальної активності через застосування терміна “активізація” навчально-пізнавальної діяльності, причому часто активізацію трактують як посилення діяльності (М.І. Махмутов).

Характерними властивостями активного студента, майбутнього вчителя музики, є здатність виявляти всебічний, глибокий інтерес до знань, докладати зусилля, зосереджувати увагу, розумовий та фізичний потенціал для досягнення поставлених цілей. Активність як якість особистості – це здатність і прагнення до енергійного виконання діяльності [4].

Т.М. Шамова трактує поняття активізації як мобілізацію викладачем сил студентів на досягнення цілей навчання й виховання.

Процес формування пізнавальної активності студентів музично-педагогічного факультету має певні характерні особливості, пов'язані зі специфікою організації навчально-виховного процесу.

У дослідженнях окремих авторів творча активність учителя музики розглядається як специфічна якість особистості, що формується в процесі його музичної діяльності. Так, на думку Г.А. Цукермана та Б.М. Мастерова, “діяльність учителя більше нагадує імпровізацію за обставин, що постійно змінюються, ніж дотримання педагогічних правил та алгоритмів” [7].

Саме тому провідною умовою формування пізнавальної активності в студентів музично-педагогічного факультету є активне включення їх у творчо-музичну діяльність.

Разом з тим значна частина студентів не підготовлена школою до пізнавальної самостійності для раціональної організації своєї праці, не володіє вміннями самостійно створювати, переконливо інтерпретувати, досягати художньої виразності виконання музичних творів. Звідси – необхідність цілеспрямованого розвитку у студентів пізнавальної активності у процесі їх прилучення до музичного мистецтва.

Проблема ефективного розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів музики залишається недостатньо вивченою, що суперечить об’єктивним потребам часу.

На основі аналізу психолого-педагогічних джерел виділено низку організаційно-педагогічних умов розвитку пізнавальної активності майбутнього вчителя музики:

1. Усвідомлена спрямованість студентів до оволодіння професійною компетентністю:

- інтерес до музично-педагогічної діяльності;
- усвідомленість соціальної значущості ролі вчителя музики у вихованні грамотних і творчо активних особистостей;
- відповідальне ставлення до процесу й результатів навчання.

2. Розуміння творчої природи професії “вчитель музики”:

- усвідомлення творчої природи музичного мистецтва.

3. Прояв самостійності і творчості в пізнавальній діяльності:

- уміння самостійно встановлювати зв’язки між окремими елементами знань із суміжних дисциплін у процесі роботи над музичним твором;
- уміння самостійно підібрати навчальний матеріал крізь призму майбутньої професії.

4. Володіння способами організації творчої діяльності на уроках музики:

- уміння пробудити у школярів інтерес до музичного мистецтва.

Особливого значення у розв’язанні проблеми активізації навчальної діяльності студентів набуває потреба в удосконаленні форм і методів навчання в контексті активізації пізнавальної діяльності студентів.

Актуальним для психолого-педагогічної науки залишається відбір шляхів, методів передачі професійних знань, розвитку творчої активності студентів. Тому з прогресом педагогіки і практики навчання дослідники ретельно відбирали та перевіряли найбільш ефективні форми, методи, прийоми і засоби навчання.

Серед основних педагогічних засобів, покликаних забезпечувати інтенсивність процесу пізнання, дидакти виділяють такі методи: активного розвивального навчання, самостійної роботи, проблемного навчання.

І.С. Коган підкреслює, що ефективність конкретних методів виховання й навчання повинна оцінюватися згідно з тим, наскільки вони готують нову тенденцію до самостійної творчої діяльності [2].

Розробляючи проблему самостійної діяльності, дослідники Л.П. Лемберг, Л.П. Піменова доходять висновку, що самостійність є вищим рівнем прояву активності [4].

Щодо вибору методів навчання, то ми спиралися на науковий підхід Ю.К. Бабанського, згідно з яким підбір методів повинен визначатися закономірностями і принципами навчання, спільними цілями і завданнями як усього навчально-виховного процесу, так і цілями та завданнями кожного конкретного його етапу [1].

Регулярне використання на занятті активних методів навчання, спрямованих на розвиток пізнавальних можливостей і здібностей, розширює світогляд студентів, сприяє їхньому особистісному розвитку, підвищує якість професійної підготовки, дає змогу впевнено орієнтуватися в простих закономірностях навколишньої дійсності.

Але це не означає, що всі заняття проходять на рівні пасивної діяльності студента. Загальновідомо, що викладачі з глибокими фаховими знаннями, у кожному навчальному закладі є професіонали, які володіють майстерністю викладання. Безсумнівно, все це – результат тривалої, цілеспрямованої роботи кожного викладача. Вони відбирають ефективні способи і прийоми та нагромаджують їх у процесі тривалих пошуків і помилок. Це повинні засвоїти і студенти – майбутні вчителі музики – у процесі власної, самостійної діяльності.

Майстерність викладача виявляється у здатності збуджувати, стимулювати, зміцнювати та розвивати пізнавальні інтереси студентів у процесі навчання, в умінні зробити зміст свого предмета багатим, глибоким, привабливим, а способи пізнавальної діяльності учнів – різноманітними, творчими та продуктивними.

На думку І.П. Підласого, майстерність учителя виявляється в уміннях організувати навчальний процес, активізувати студентів, розвивати їхні здібності, ефективно проводити виховну роботу, формувати в студентів високу моральність, почуття патріотизму, працелюбність, викликати позитивні емоційні почуття в навчально-виховному процесі [8].

Безперечно, мудро чинять ті педагоги, які мотивацію пізнання використовують для формування професійної мотивації та спрямованості особистості майбутнього спеціаліста. Тому в навчальному процесі необхідно чітко окреслювати контури і специфічність майбутньої професійної діяльності.

Формування мотивації в навчальній діяльності – це відповідальний етап діяльності педагога. Глибокі, міцні, емоційно забарвлені та змістовні мотиви забезпечують ефективність навчально-пізнавальних дій студентів і надають їм конкретної професійної спрямованості.

А. Дістервег писав, що зі знаннями повинно бути обов'язково пов'язане вміння: сумне явище, коли голова студента наповнена великою або малою кількістю знань, але він не навчився їх застосовувати, отже, про нього доведеться сказати: хоча він дещо знає, але нічого не вмє [8].

Практичне застосування знань забезпечує їх перехід у навички та вміння. Тому видатний педагог Я.А. Коменський у "Великій дидактиці" писав, що все має закріплюватися постійними вправами: навчання неможливо довести до досконалості без частих та особливо майстерних повторень і вправ, що є особливо важливим для майбутніх учителів музики у процесі їхньої вокальної чи інструментальної підготовки.

Висновки. Отже, пізнавальна активність є основою для формування у студентів готовності до особистісного самовизначення в подальшій професійній діяльності.

Проблема розвитку пізнавальної активності студентів сьогодні є особливо актуальною, тому освітня система вимагає від сучасного педагога розробки та апробації інноваційних альтернативних дидактичних форм, методів, засобів і технологій для підвищення якості навчання та професійної підготовки майбутніх учителів музики.

Список використаної літератури

1. Активная познавательная деятельность в целостном педагогическом процессе : [монография] / под ред. Ю.П. Правдина. – Москва ; Уфа : Бирск. гос. пед. ин-т, 2001. – 276 с.
2. Бондар В.І. Дидактика / В.І. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 264 с.
3. Ліненко А.Ф. Теорія і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності / А.Ф. Ліненко. – К. : Інститут педагогіки АПН України, 1996. – 420 с.
4. Низамов Р.А. Дидактические основы активизации учебной деятельности студентов / Р.А. Низамов. – Казань : ЮГУ, 1975. – 302 с.
5. Падалка Г.М. Формування естетичних ідеалів і смаків майбутніх учителів музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Г.М. Падалка. – Київ : КДПІ, 1989. – 47 с.
6. Щукина Г.М. Проблема познавательного интереса в педагогике / Г.М. Щукина. – М. : Педагогика, 1971. – 301 с.
7. Цукерман Г.А. Психология саморазвития / Г.А. Цукерман, Б.М. Мастеров. – М., 1995. – 288 с.
7. Ягупов В.В. Педагогіка : [навч. посіб.] / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2003. – 560 с.

Стаття надійшла до редакції 15.08.2013.

Левчук Л.А. Познавательная активность в системе профессиональной подготовки будущего учителя музыки

В статье рассмотрены отдельные аспекты формирования познавательной активности в системе профессиональной подготовки будущего учителя музыки и обоснован комплекс организационно-педагогических условий, которые обеспечивают эффективность этого процесса.

Ключевые слова: *познание, активность, познавательная активность, личностно ориентационный подход, субъект-субъектное взаимодействие.*

Levchuk L. Cognitive activity in the training of future teachers of music

The article considers some aspects of formation of cognitive activity in the system of professional preparation of future teachers of music and justified the complex of organizational and pedagogical conditions for the efficiency of this process.

Today the problem of development of cognitive activity of students is especially urgent, therefore, the educational system requires the modern teacher development and piloting of innovative alternative teaching forms, methods, means and technologies to improve the quality of education and professional preparation of future teachers of music.

The process of formation of cognitive activity of students of the musical-pedagogical faculty has certain characteristic feature associated with the specificity of the organization of the educational process. Leading condition of formation of cognitive activity of students of the musical-pedagogical faculty is actively enabling them to creatively-musical activities.

Of particular importance in solving the problem of activation of educational activity of students acquires the necessity of improving the forms and methods of education in the context of enhancing students cognitive activity. Relevant to the psychological and pedagogical science are the selection of ways, methods, transfer of professional knowledge, development of creative activity of students.

On basis of the analysis of psychological and pedagogical sources allocated a number of organizational-pedagogical conditions of the development of cognitive activity of the future of music teachers:

- 1. Realized orientation students to master the professional competence:*
  - interest in the musical-pedagogical activities;*
  - awareness of the social importance of the role of the teacher of music in the education of creative personalities;*
  - responsible attitude to the process and learning outcomes.*
- 2. Understanding of the creative nature of the profession of teacher of music”:*
  - realization of creative nature of musical art.*
- 3. Manifestation of independence and creativity in cognitive activity:*
  - the ability to independently establish links between the individual elements of knowledge of related subjects in the process of working on the musical work;*
  - the ability to independently find training material through the prism of the future profession.*
- 4. Ownership of the ways of organizing creative activities for music lessons:*
  - the ability to encourage school students interest to the art of music.*

Therefore, one of the ways of improving quality of preparation of future specialists, including future teachers of music, is the purposeful formation of cognitive activity, which acts as the quality of future teachers and is important for its fulfillment. On that how student will show the cognitive activity in the process of understanding depends the success of the future educational activities.

Key words: *knowledge, activity, cognitive activity, personality-orientation approach, a subject is subjects of cooperation.*